



Continent hor

23
MANSVETI
TERRAE HAEREDES

MATTH. V. 5.

DISSERTATIO THEOLOGICA
CVIVS

SECTIONEM PRIOREM EXEGETICAM
ADIVVANTE DEO

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO

FRIDERICO

MARGGRAVIO BRANDENBVRGI, BORVSSIAE
SILESIAE MAGDEBVRGI CLIVIAE DVCE,
BVRGGRAVIO NORIMBERGAE, CAETERA CAETERA
DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO
PRAESIDE

PRORECTORE MAGNIFICO

CASPARO IACOBO HVTHIO

SS. THEOL. DOCTORE ET PROFESS. PVBL. ORDIN.
PAROCHIAE PALAEOPOLITANAE ANTISTITE
GYMNASIORVM ILLVSTRIVM BARVTHINI
ET ERLANGENSIS SCHOLARCHA

IN
ALMA FRIDERICIANA ERLANGENSI

DIE III. SEPTEMBRIS MDCCCL.
PVBLICAE ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΟΥΝΤΩΝ VENTILATIONI
EXPONIT

NICOLAVS MAXIMILIANVS SIEBERT

MOENO-FRANCOFVRTENSIS.

ERLANGAE, TYPIS IO. DITER. MICH. CAMERARII, ACAD. TYPOGR.

53

MANSVETI
TERRAE HARREDES

MATH N.

DISSERTATIO THEOLOGICA

CIVIT

SECTIONEM PRIONEM EXEGETICAM

ADIVANDE DEO

RECTORIS MAGNIFICENTISSIMO

SEKENSSIMO PRINCIPIS AC DOMINO

DOMINO

FRIDERICO

MARGGRAVIO BRANDENBURGLOVVSIAE

SILESIAE MADDEBERG CIVITAE PVBL

BAROGRAVIO KOSIMBERGAE CIVITAE CAETERA

DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO

IN RESIDE

PROFESSORE MAGNIFICENTISSIMO

CASPARO JACOBO HVTHIO

ES THEOL DOCTORE ET PROFESS PVBL ORDIN

BAROCHIVS PALNEOLOCIVITAE ARNTHE

GYMNASIORVM LIEVSKIVM BARVTHINI

ET ERLANGENSIS THEOLOGICAE

IN

ALMA FRIDERICIANA ERLANGENSIS

DIS IN PRIMUM MDCCL

PUBLICAE THEOLOGICAE HVTHII

EXCIVIT

NICOLAVS MAXIMILIANVS SEIBERS

MOENIO-FRANCOVIVITENSIS

ERLANGENI TYPIS D. H. W. MICH. CARLISCH. ADRES. T. W. 1788





ondum adeo viperinum ingenium moresque
perditissimos mutauit saeculum inficetum,
vt qui non sunt de mundo Confessores
Iesu Christi, tranquilliozem agant aetatem,
viaque tutiore et venenatis minus expositi
malorum telis, ad coelestem emergant patriam. Nas-
cuntur in dies auis peiores, nec vitiosior deficit scelera-
torum progenies, nec vitiosior deficit scelera-
torum progenies, qui in excogitandis, quibus Christia-
num adficient, nouis contumeliis eo petulantius lasciu-
iunt, quo impudentius coeco adfectuum impetu, veluti
pecora, abripiuntur. An vero nos, qui sanctiorem pro-
fitemur doctrinam, eo vsque Christum abnegabimus;
vt ferarum induti naturam repetamus mordentes, victi-
que a malo iniurias iniuriis rependamus. Equidem na-
tura recurrit, armaque subministrat priscus homo, illud
Horatianum susurrans: *Inultus ego vt flebo puer?* Verum
naturae acerbitati occurrit optimus lenitatis Magister:
reuocat iras, comprimit, emollit, spatiumque animo
facit, eumque dulcissima promissione demulcet: *Μαυρησι
οι παλαις. Οτι αυτοι κληρονομησουσι την γην. Beati mansueti:
isti enim terram haereditate consequentur.* MATTH. V. 5.

§. II.

Melliflua haec verba, dum curatius meditari con-
stituimus, diuina, quae ipsis inest, suauitate nos totos
alliciunt: nec tamen diffitemur, ea et tantundem habere
difficultatis exegeticae; quantum suauitatis spirant.
Etenim vix verbum exhibuerit sapientissimum Serua-
toris effatum, quin de eo mirifice dissentiant praestan-
tissimi

A

tissimi



tissimi interpretum. Alii circa *subiectum* haerent, et qua notione, an pauperis, an adflicti, an humilis, an mansueti sit finiendum, non sine eruditionis laude ambigunt. Alii de *praedicatione*, qualisue hic annuncietur beatitudo, sitne coelestis an terrena, externa an interna, dissident. Maxima vero pars tunc demum in diuersa scinditur, quando de *haereditate terrae* soluenda est quaestio: totque et tanta nobis relicta manent sententiarum diuortia, vt auctoritas auctoritati officiat. Adsit nobis, quam pijs precibus efflagitamus, diuina gratia, ne pyrrhonismo exegetico succumbat eloquium Dei.

SECTIO PRIOR

EXEGETICA

DE SENSU VERBORVM DISPICIENS.

§. III.

Quo ordine versus *quartus* et *quintus* se consequantur, Latini a Graecis discrepant. Mansuetorum beatitudinem secundo loco collocat interpres VVLGATVS, cui doctores priscae orbis Latini * et Pontificii ad vnum fere omnes, succenturiantur. ** Verum temere ex riuulis iudi-

* HILARIUS, in MATTH. T. I. Opp. p. 327. ed. Erasmi. 1523. AMBROSIVS in Luc. VI. AVGVSTINVS in Speculo ex Eu. Matthael T. III. p. 977. et de Sermone Domini in monte T. IV. p. 1102. ed. Bas. HIERONYMVVS in Commentarijs et contextu Matthaici.

** Ordinem eundem tenet IACOBVS BERINGERVS in editione Noul testamenti confectique ex Euangelistis Monofessari, libris rarissimis

annumeranda, Spirae 1526. in qua primum noui testamenti metaphrasin, quam anno 1522. vulgavit b. LVTHERVVS, potissimum sequitur. Verum nec ista, nec quam anno 1527. correctiorem emisit b. Lurherus, ad manus est, editio. Euolui tamen biblia Wormatiensa anni 1529. quorum cimelium auro fere contra pretiosus bibliotheca nostra publica seruat: in his lectio a nostra nihil differt,

iudicant, quibus ad fontes recurrendum est. Sapienter et ingenue ERASMVVS describentium hic agnoscit vitium, omnemque transpositionis culpam in librarios conicit; * cui, quod miror, MALDONATVS** subscribit. Arrogantius Vulgati sui auctoritatem tuetur BARRADIVS, *** sed dictatorum more, absque argumentis. Deniatio manifesta est. Etenim 1.) Graecorum codices, si ab vnico Cantabrigiensi Bezae, * minoris certe in hoc auctoritatis, recedas, tantum non omnes ita recitant, vt mansuetorum beatitudinem lugentium beatitati postponant. 2.) Concinnant patres, quotquot Graecia aluit. 3.) Subscribit ex Latinis TERTVLLIANVS**, vnde tuto colligitur veteris *Italiae* cum Graecis consensus. 4.) Accedit ex Latinis LEO MAGNVS, celebratissimus saeculi V. episcopus, lectionem veterem prae noua amplectus. *** Stringit hoc argumentum eo fortius, quo euidentius ex ipsa lectione patescit, Praesulem litteratissimum et in enarrandis ascensionis ad beatitudinem gradibus occupari, et ordinis in eorum declaratione adhibere particulas *post, deinde*. 5.) Confirmat versio *Syriaca* vetustissima. 6.) Congruit versio SAXONICA, * venerandum antiquitatis nostri occidentis monumentum: quod quidem certo indicio est, eam non ita, vt viris

A 2

eximiis

* In *Notis in N. T.* ad h. l. in *Crit. Angl.* T. IV. p. 128. ed. Francof.

** in *Commentariis in IV. Euangelistas* p. 108.

*** in *Com. in Concordiam et Hist. Evangelicam* T. II. L. VII. c. II. p. 407.

* IO. SAYBERTVS in *Varis*

Lectionibus Textus Graeci Euangelii S. Matthaei p. 74.

** De *patientia* c. XI. p. 146. ed. Priorii.

*** *Hom. in Fest. Omnium Sanctorum.* p. 91. 92. ed. Surii.

* *Iunctim edita eam versione Vulpiae a Th. MARESCHALLO.* Dordr. 1665.

eximiis * visum, ad textus latini exemplar conformata esse. 7.) Quin et ipsa *Compluensis* Vulgati editio emendatior agnoscit.

§. IV.

Nouam, sed inani et valde ieiuna coniectura, excogitavit metathesin IO, PISCATOR, interpres ceteroquin haut vltimi subsellii, versum quem Vulgatus quarto praeposuit, post sextum ordinans. ** Octo nempe his aphorismis *procreantes* sibi fingit *beatitudinis causas* describi, quarum tres priores totidem sint gradus affectionum animi ad iustificationem necessariorum, paupertas spiritus, luctus, esuries sitisque iustitiae, quae fidem atque iustificationem antecedant; reliquae quinque, vt fidei fructus, iustificationem sequantur. Mansuetudinem exinde, dum ex numero sit illarum affectionum, quae ex fide nascuntur, classis posterioris virtutibus annumerandam statuit: vnde merito accusanda erat descriptorum fides, quarum oscitantia enata sit versuum, quam somniat, traiectio. Verum si ita licuerit diuinæ sapientiae purpurae humani assuere ingenii licinia, quid in peruertendis Spiritus sancti oraculis mortalium demum conabitur audacia? *Primo* prorsus heterodoxum et doctore ex schola protestantium indignum est, *procreantes excudere iustificationis causas, cum χάρις ἐγγύω, ex sola gratia iustificemur*

* Sic quidem iudicasse memini Ven. BEMGEL. in *App. Crit.* p. 392. Obtinuit sine dubio Caroli M. aeuo, ad quod versio haec spectat praestantissima, lectio Vulgati Hieronymiana: quam nostra relinquit. Neque hic inter vulgatum ordinarium et latinam manuscriptorum lectionem cum Graecis melius congruentem di-

stinguere licuerit; cum totus fere orbis latinus in ista metathesi consentiat. Certe quae inter versum 28. et 29. capituli XX. Matthaei inserta exhibet Versio Anglo-Saxonica, ex Vulgato non haui,

** in *schollis ad c. V. Matth.* Commentariorum in omnes N. T. libros p. 52. 53.

mur ROM. III. 24. 28. c, IV. 5. GAL. II. 16. EPH. II. 8. 9. * *Secundo* ineptum est iustificandos a iustificatis discernere, vbi eadem vtrisque addicitur beatitudo, quae *statum iustificati* supponit. Dum beati sunt pauperes spiritu, quoniam ipsis est regnum coelorum, iustificati iam sunt, nec demum iustificandi, ROM. IV. 6. *Tertio* temere effingitur virtutum genealogia, cuius in gratiam ordini spiritus sancti vis inferenda et codicum sugillanda est fides. Certe nec Scholasticis defuit ingenium, beatitudinum exornandi scalam, quam Vulgatus sua traiectione extruxit; nec adeo trunci et stipites sunt Pontificii, quin causam eandem defendant: cuius rei vel DIONYSIVS CARTHUSIANVS testis sit.** Tamdiu itaque cum Pontificiorum schola committatur Piscator, ac pro ratione stare voluntatem, ac paribus ingenii armis vtrinque dimicare licuerit.

§. V.

Neque vero nobis deficit nexus, quin immo ordine valde coninno et longe aptiori se inuicem excipiunt virtutes Seruatori laudatae, si reiecta metathesi Graecos sequamur. Inprimis Lucae, qui eandem strictim repetit orationem, habenda est ratio. Vnum enim eundemque esse Christi sermonem, quem Matthaeus et Lucas recitant, fusius demonstraui in *Harm. Matthaei et Lucae circa*

A 3

Orationem

** Grauitur ea de causa iam reprehensus est FRANC. GOMARO Opp. T. I. p. 46. cuius verba digna sunt, quae hic repetantur: Et mirandum et dolendum in tam grauem errorem, in huius capitis explicatione, si loquendi modum spectemus, virum doctissimum incidisse:

quem errorem tanquam scopulum merito indicandum pro officii fide existimauit.

** in Enarr. in quatuor Euangelistas art. IX. fol. XV. - XVII. Vide et LYRANVM, qui operosius hac in re desudat.

Orationem Christi in monte, quae primam dissertationis, *pauperes spiritu* inscriptae, sectionem constituit. Tribus aphorismis octo beatitudines comprehendit *LUCAS*: vnde ad tria membra omnia redeunt. Praeuidit nempe Deus, primos et potiores regni coelorum ciues pauperes fore, fame ac siti laborantes, varietateque propter iustitiam euangelicam ad afflictos: vnde statum eorum externum interni imaginem ecclesiae constituit, sumtaque a corporali eorum conditione phrasi spiritualem adfectionum animi indolem omnibus pingit. Praecedat ea de causa *BEATITUDO PAUPERVM*, non tam rerum inopia, quam spiritu talium. Hi ex altera parte lugentes, spem Israelis exposcebant: ex altera quod implantabatur euangelii verbum vt digne reciperent, fructusque ferrent multiplices, motibus animi mansuetudine imperare necesse habebant. Colligit haec Lucas primo aphorismo: *Beati vos pauperes; vestrum enim est regnum coelorum*. Sequitur *ESURIENTIVM ET SITIENTIVM* ex egenis Christi sectatoribus beatitas. Hi dum iustitiam potius esuriunt euangelicam, iustitiae huius sensu fiunt *miseriordes, puri corde, pacifici*. Beatitudinem eorum secundo aphorismo comprehendit Lucas: *Beati esurientes nunc, quoniam saturabimini*. Tandem ob iustitiam fidei varie a Iudaeis et gentibus, diabolo et mundo *VEXANTVR* regni coelorum haeredes: vnde tertio aphorismo eos bene sperare iubet: *beati stentes nunc, quoniam ridebitis*. *

§. VI.

* Versum quartum subordinari titulo, et sextum quinto existimat Reu. *BENGEIIVS* in *Gnom.* ad h. l. quem vero nexum *LUCAS*, quam sic

instituit, cum *Matthaeo* collatio non admittit. Etenim tam quintum quam quartum *LUCAS* sub tertio colligit.

§. VI.

Beatitudinis mansuetis additae promissionem verbis Davidicis enunciat Seruator ex PS. XXXVII. 11. Verba textus Hebraei sic habent: *וְיָרְשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ* cui LXX VIRALIS VERSIO exacte respondet *οἱ δὲ πραεὶς ἀληγορομησασὶ γῆν*: vnde et verbis iisdem effert Seruator: *Μανσuetοῖς οἱ πραεῖς οἱ αὐτοὶ ἀληγορομησασὶ γῆν γῆν*. Non addit nisi *articulatum*, quo terram definit, idque explicationis causa admodum sapienter: cui si interpretes meditando tenacius inhaesissent, sensum dicti penetrassent felicius. VVLGATVS locum in Psalmis recte vertit: *Mansueti HAEREDITABVNT terram*: Inconsultius in Matthaeo immutat: *Beati mites, quoniam POSSIDEBVNT terram*. Concinnius VETVS ITALA, vt conicio, reddidit: *haereditate possidebunt*, vti et LEO MAGNVS recitat, * et Metaphrastes IRENAEI. ** Vocem proinde *haereditate*, cui potior vis inest, somnolenter omisisse videtur Vulgatus, presse secutus Hieronymum vt in Psalmis, ita et in Matthaeo.

§. VII.

Circa subiectum *πραεῖς*, quod *mansuetos* signat, nulla prorsus haereret difficultas, quodsi folius Graeciae profanae iudicio standum esset. ARISTOTELI describitur, quod sit *μεσοτης πρὸς οργην mediocritas circa iras*, adfectuumque moderatio. Etenim *δὲ πραεὶς οὐκ ἐστὶν ἱμμερηθῆτος, ἀλλὰ μάλλων συγγυαμονικός*, non ad ulciscendum pronus est, sed ad ignoscendum. *** Interpretatur ANDRONICVS RHODIVS *Δουλιπραεῖς*

* in Hom. ad Fest. OD. Sancti. supra cit. p. 303. ex ed. Mansueti.

** adu. Haereses L. V. c. IX. §. IV.

*** Ethicorum L. IV. c. 8.

ειναι ο αταραχος και μη υγομενος υπο γε παθεις. *Videtur mansuetus esse, qui perturbationibus vacat, neque ab affectu ducitur.* * In *Definitionibus Opp.* Platonis ita pingitur: ηρεσθης κατ'εσασις υυησως, ηησ υπ οργης ηεσσις ψυχης συμμετρεσ. *Mansuetudo est sedatio motus, qui ab ira solet excitari; temperatio animi moderata.* ** XENOPHON utrumque conjungit: ηρεσς ηε και συγγυμμου ηων ανδρωπιων αμασθηματων. *Mansuetus et humanis aberrationibus ignoscens.* *** PLATO ηερεσων φυσω nominat. * Confirmat et PLVTARCHVS in libro ηερεσ ανεργησιω, et centum alii: nec ab hac facile vocis potestate vllus Graecorum recesserit.

§. VIII.

Hoc dum lubenter concedunt, qui in partes contrarias digrediuntur, viri clarissimi, significatum vocis obuertunt hellenisticum; nostram, quae *mansuetum* reddit, totis viribus impugnantes acceptionem. Vnus ex omnibus audiatur ABRAHAMVS CALOVIUS: (ηραωσ apud Hellenistas non mitem aut clementem, sed adflictum et humiliatum notat NVM. XII. 3. PS. X. 17. XIIII. 36. XXXVII. 11. PROV. XV. 33. ** vnde et hoc loco non aliter ac *humilem et adflictum* sinit exponi. *** Rationes qui ita colligunt, in quatuor potissimum sententias abeunt. Prima eorum est, qui *pauperes* reddunt; quo DANIEL HEINSIUS concedit, magnus ille Hellenistarum Patriarcha, paupertatem et opulentiam, coelesti adeo paradoxo, sibi opponi

* Paraphr. Ethicorum L. IV. c. 7. sinit.

** p. 1338. C. lin. 7.

*** *Faedla VI.*

* de *Republ.* L. II.

** in *Bibl. illustr.* ad ZACH. IX.

9. p. 971.

*** l. c. ad MATTH. V. 9.

opponi existimans. * Alii *humiles* interpretantur, quibus ARABS praclusit. ** Sunt, qui *adfectos* transferri praecipiunt, quam *sententiam data opera* defendit GODOFR. OLEARIVS, *** refutatus ea de causa b. WOLFFIO: * praeciuit tamen SYRVS. Nec dissentit FLACIVS, licet *de spiritualiter affectis* cogitans. ** *Humiles* denique et *adfectos* nonnulli coniungunt, quorum causam cum maxime agit ABR. CALOVIUS.

§. IX.

Hellenistica nolo instaurare certamina: intus utique et hic peccatum est et extra. Hellenisticam tamen *70* *apud* significationem ex hoc nostro loco proscribere, nullus vereor. Ante vero meas quam perorem rationes, praemonenda quaedam existimo, in quibus viros passim eruditos utrinque deuisse, animaduerti. Ita nempe dubio vacat, voces hebraicas *מִסֵּר* *miser*, *adfectus*, et *מַנְיָה* *manuetus* in LXX. virali versione promiscuo nonnunquam vsu sibi surrogari. Verum I. temere hic erroris postulatur graecus interpres; nec ferenda GROTII coniectura, qua ex literarum, et, facili commutatione significatus diuersitatem vitio male legentium tribuit. *** Commutati utique significatus duo illustra nouum testamentum suppeditat exempla, quibus istam vocibus subiectam potestatem diuino comprobari Spiritui, manifestum est. Rex Sioni efflagitatus Zachariae descriptione venit *מִנְיָה*; quod

B neuti.

* in Exerc. Sacr. ad N. T. p. 25. 26.
 ** Ad Hellenistas respiciendum semper,
 ** cum de mente loci aut interpretatione agitur.
 *** apud L. V. D. DE DIE V in Anim.

aduers. ad h. l. p. 322.

*** in obi. in Math. p. 257. 158.

* in Curs. ad b. l.

** in Glosa ad b. l.

*** ad ESAIAE LXL 7.

neutiquam *משׁוּב* aut *משׁוּבִּים* vertitur *לִּירָא* LXX, sed *משׁוּבִּים*. Retinet vero Matthaeus, in eundem modum enunciatus: *Ecce Rex tuus tibi venit MANSVETVS*. MATTH. XXI. 5. coll. ZACH. IX. 9. E contrario quos *משׁוּבִּים* dicit Iesaias in vaticinio de euangelizandis miseris, metaphoras graecus non aeque *משׁוּבִּים* interpretatur, ac *משׁוּבִּים*, ad Euangelium PAVPERIBVS annunciandum. LVC. IV. 18. coll. ES. LXI. 1. II. Non indulgentia Scriptorum noui testamenti tolerata est *לִּירָא* LXX. hallucinatio: sed vocum hebraearum ita fert indoles, vt tanquam voces eiusdem originis, et vicini sint significatus. Hallucinationem dixerint, qui cum Grotio sapiunt: sed et erroris ansam dederunt Lexicographi, qui hebraeum *משׁוּבִּים* ad vnicam *mansueti* notionem restringunt. * Sumitur enim et de *adlictis*, quibus pro cote mansuetudinis est miseria: vnde recte *משׁוּבִּים* vertunt PS. X. 12. 17. Acute hic vidit b. AVG. PFEIFFERVS, qui *adlictio*-mansuetum exponit. ** Idem de cognato *משׁוּבִּים* dicendum, quod *miserum* mansuetudini *assuetum* exprimit. Agnoui KIMCHI, *משׁוּבִּים* nonnunquam idem esse ac *משׁוּבִּים* asserens, testemque asserti allegans Paraphrasten Ionathan, qui sic capiat. *** Certe in loco NVM. XII. 3. quando MOSES dicitur *משׁוּבִּים* prae omnibus hominibus terrae, significatus *mansueti* valde absurdus est. Partim enim ex historia constat, quam saepe ad iram com-

motus

* Ita COCCEIVS, in *Lexico*, qui eo vsque excedit, vt locum virumque Zachariae et Esaias ad hunc significatum detorqueat. Nec circumspecte factis loquitur VIFRINGA, quando voces istas hoc saepe inter se significatu dicit *confundi*, in *Com. ad Es.*

LXI. 1. p. 224, ita et GVSSETIVS in *Lexico*, ed. nouae Lips. p. 1185. Saep̄ confunduntur humilis conditione et humilis spiritu, ac per moralem virtutem.

** in *Dub. vex. LOC. XXI. Opp. T. I. p. 149.*

*** ad ZACH. IX. 9.

motus excanduerit Moses: partim ab indole et modestia scriptoris sacri alienum est, tanto semet ipsum ornare elogio, vt *prae omnibus per totum terrarum orbem se dicat mitissimum*. Accurate vertit LVTHERVS: ein sehr geplagter Mensch, fiber alle Menschen auf Erden. At iniusta reprehenderunt censura SIXTIMVS AMAMA * et HACKSPANIVS: ** male correxit b. ZELTNERVS: *** istumque huius loci significatum b. Oleario praepostere negavit b. WOLFFIVS. * III. Hallucinatus est VVLGATVS, quando hebraeum זכך ZACH. IX. 9. *pauperem* transfert: hoc non obstante in loco parallelo MATTH. XXI. 5. *mansuetum* interpretatus. Etenim et in loco Zachariae *mansuetum* dicere debuisset: sicut et graecus Metaphrastes *παυρος* recte interpretatus est. Errore eodem se inuoluit, dum ESAIAE LXI. 1. *γυς ομις* *mansuetos* reddit, quos accurate interpres graecus *μακροίς* expressit: ipse sibi contradicens, dum in parallelo LVCAE c. IV. 18. *pauperes* vertit. Ambiguum vbi loci significatum Spiritus Dei determinat, humani cessat arbitrii in finiendo potestas. Hoc sibi capiant Postillophi, ne in concilianda codicis vtriusque discrepantia ingeniosius labantur. ** Non textus originalis sibi repugnat, sed eius versio. IV. Inanis est consecutio, quae ex vocum hebraicarum homonia

B 2

nymia

* in *Antibar.* p. 366.** in *Not. Phil.* P. 1. p. 466.*** in *Bibl. Gioss.* ad h. l.* in *Curis ad b. l.*

** Male ipsis consulit CHRISTOPH. STARKIVS in *Synopsi Biblioth. Exeg.* ad Math. XXI. 9. // Nach dem Hebräischen heist es arm, kommt

// wohl überein, weil die Reichen
// gemeinlich hochmüthig; so
// sind die Armen sanftmüthig.
Sed contrarium experit sunt, qui vel
e longinquo hominem norunt. In
eundem errorem impingit ad Luc. IV.
18. bey dem Jesaja steht nach dem
Hebräischen den sanftmüthigen.

nymia ad hellenisticam dictionis ambiguitatem concludit, aut hebraicarum significatum ex graeco metitur.

§. X.

Ex his *primum* aduersus confictum vocis *negus* hellenismum necō argumentum. Hellenistica haec, qua *pauperem* aut *adfectum* signare praetenditur, acceptio inter chimaeras pertinet et somnia, a viris eruditis vix excogitata, nisi dormitassent. Euolui loca a viris clarissimis cateruatim adducta: addidi concordantias Trommianas, quas iterata industria attente perlustravi: Sed ne umbram argumenti deprehendere valui. Etenim mixta quadrata rotundis si caute discernas; in his quae opponuntur

1.) loca occurrunt, non alio ac hoc nostro Graeciae profanae significatu exponenda, quo *mansuetus* signatur. Iniurius es aduersus Spiritum S. si prophetiam ZACHARIAE de Rege Zionis ex c. IX. 9. veniente *נָגוּס*, aliter ac *mansuetus* vertas: per totum enim nouum testamentum non alio, ac hoc significatu, vox *negus* obuenerit. Dum in vnico MATTHAEI loco ad hellenismum confugis, malae profecto causae indicium erit religionis risoribus. Perinde egregie falleris si *נָגוּס* IOBI XXIV. 4. *humiles terrae* cum IVNIO et TREMELLIO, aut cum SEB. SCHMIDIO *pauperes terrae* interpreteris. Ipse Vulgatus reddidit *mansuetos terrae*: nec repugnat nexus, quin immo hunc significatum commendat. *Pauperes pellunt ex via*, sc. inuasores, et *mansueti terrae*, qui caedibus non delectantur et bellis, *abscondunt se*. * Sic et ZEPHANIAE III. 12. *et reliquum*

* Orphanos, viduas, infirmos et *negus*, dum hoc Iobi loco sibi iungi obuertit OLEARIVS *Obs*, l. c. minus acute siue vidit siue concludit.

in te faciam *לון נגאון*, rectius veritas populum *mansuetum*, tametsi *egeno* iungatur: vaticinatur enim Propheta de diebus Messiae, in quibus vtrumque, et populum *pauperem* habes et *mansuetum*. *

II. Ad stabiliendum Hellenismum loca proferuntur, in quibus manifesto lapsus est Graecus interpres. Ita NVM. XII. 3. et ES. XXVI. 6. vrget OLEARIVS. Verum de illo iam dictum est §. praecedenti: nec obstat, quod omnes textus circumstantias *lenitatem* potius Mosis innuere obuertat, quam afflictionem; contrarium enim iam dedimus euictum. Idem de verbis ESAIAE pronunciamus. In hebraeo non est *נן* sed *נן*; conuenientius proinde vertere debuisset: *pedes pauperis*; prout et VVLGATVS reddidit. ** Quo iure vero quae iniuria ex istiusmodi hallucinationibus excudatur idiotismus, vel qui mediocri ingenio pollet, facile iudicauerit. Quoties quaeso lapsus est Vulgarus, vocem hebraeam latina valde dissimili interpretatus: equis vero vnquam eo amentiae processit, vt latinismum inde confecerit, et reiecta notione communi in significationem Latinis inauditam detorsit? Interpretis fuit, homonyma *נן* et *נן* iudicio critico probe discernere: censurae subiicitur, dum neglexit: at integra manet vocis male adplicatae significatio.

B 3

III.

* Suboluit iam IUNIO et TREMELLIO ad h. l. vnde populum *modestum* et *tenuem* vertunt; monentes tamen in notis, quod et *mansuetum* reddere possis, populusque primitiuae ecclesiae respiciatur.

** Graecum enim hac voce Messiam locumque ZACH. IX. 9. respexisse vix probabile est. Auamem IARCHI de Messia exponit, et ad verba Zachariae remittit. Nec in singulari *Pedes PAUPERIS*, sed in plurali redderunt *PEDES*.

III. Superfunt loca ex Psalmis, in quibus notio-
adfecti cum maxime haberi rationem Calouio visum est,
 PS. XXV. 9. XXXIV. 3. LXXVI. 10. CXLVII. 6.
 CXLIX. 4. At tantum abest, vt formalis vocis *πραυς*,
 quo *mansuetum* signat, deferatur conceptus, vt potius cum
 maxime attendatur. Ita Deus PS. XXV. 9. non affli-
 ctos, sed *mansuetos* manu ducturus dicitur in iudicio, do-
 cturus *mansuetos*: quod egregie conuenit cum verbis Iacobi
recipite verbum IN MANSVETVDINE IAC. I. 21;
 nihil enim doctrinae crucis atque salutis magis aduersatur
 ac animus mali impatiens. Sic David *mansuetis* potius
 quam afflictis canere instituit: PS. XXXIV. 3. his enim
 et impii annumerantur, quibus frustra occinuntur sola-
 mina. Πραυς ἡ καρδία PS. LXXVI. 10. rectius de man-
 suctis exposueris, praesertim cum in textu originali di-
 cantur *יְרֵי עֲוֹנֵי מַנְסֻעֵי תְּרָא* *mansueti terrae*, quos seruaturus est Deus,
 eosque omnes, quod in afflictos neutiquam quadrat. *Man-*
sueti sunt, quos Dominus recipit: his peccatores opponun-
 tur, quos deprimat PS. CLXVII. 6. et PS. CXLIX. 4.

IV. Reliqua, quae in metaphrasi LXX, virali vocem
 controuerfam *πραυς* exhibent, mansuetudinis notionem
 ita necessariam faciunt, vt omnem prorsus excludant
 Hellenismum. Delirat, non interpretatur, qui PS. XLV.
 4. *εὐεκεν ἀληθείας καὶ πραύτητος καὶ δικαιοσύνης* seposita mansue-
 tudinis virtute in alienum traxerit significatum. Sic et
πραυνομαι PS. XCIV. 3. *ἦν πραυνομαι αὐτὸν ὡς ἡμερῶν πονηρῶν.*
 et PROV. XVIII. 14. Sic et compositum *πραυθυμιος*
 PROV. XIV. 30. XVI. 20. His optimo iure annunc-
 rabis

rabis IOEL III. 11. *עמו ו פגמוס עסו מאךוהס*, pulcre obseruata mansueti et bellatoris oppositione.

V. Si Hellenismum suum nondum erubescunt viri ingeniosissimi, dixerint mihi, cur non aequè in voce *מאךוהס* locum inueniat, cum eadem ratione hebraeo *מך וי* ac *מך וי* in versione LXX, virali respondeat. * Difficile fuerit satyram non scribere, vbi nouus homo vocem *מאךוהס* stylo hellenistico non amplius *pauperem*, sed *mansuetum* in noui testamenti libris vertendum esse praecipiat. Sed ita res suas instituunt, qui ob loca quaedam veteris testamenti, aut male intellecta aut sinistre translata, consuetam graeciae profanae notionem deserunt, nouamque per Hellenismum voci *פגמוס* adfingunt.

VI. Vt denique finiam, liceat ex clarissimis dissentientibus quaerere, qui fieri potuerit, vt scriptores librorum apocryphorum, cum maxime hebraizantes, confictum vocis *פגמוס* hellenismum prorsus igaorent, totidemque in significato profanae Graeciae adhibeant; cum versio *מך וי* LXX. frequenti adeo vsu, vt quidem obtundunt, reddiderit familiarissimum. Compares in hanc rem SIRAC. I. 26. III. 17. IV. 8. X. 28. XXXVI. 23. XLV. 4. II. MACC. XV. 12. IV. ESRAE XI. 42.

§. XI.

Largior vero vt ad *secundum* argumentum deueniam, hellenismum viris eruditis praetensum: an ideo et in his
Christi

* Sic PS. XXII. 26, male transfert *עמו ו פגמוס עסו מאךוהס*? Sic et ES. XI. 4. *mansuetos terrae vertit מאךוהס* *מך וי* *מך וי*.
Interpres Graecus *φαινομένη πνευματική*: cum in hebraeo sit: *concedent MAN-*
SVETI. Sed quis inde concludat, vo-

Christi verbis ita locum obtinuerit, vt communis et frequentior extrudatur acceptio? Hoc, qui asserere sustinuerit, significationem illam heilenisticam vel solam vel potissimum graecae metaphrasi vsitatam, vel nouo testamento ita receptam, vt aliam haut aequae admittat, vel denique ex collatione cum verbis Dauidicis necessario colligi, demonstrauerit. At neutrum ex omni probauerint. In Psalmo non $\psi\psi$ legitur sed $\psi\psi$ *mansuetus*, quam notionem nec orationis scopus, nec praedicati nexus, nec dictionis analogia respuunt; quin immo tanquam conceptum formalem reliquis omnibus, dum materia substrata permittit, antefendum Hermeneutica praecipit. Nouum testamentum significationem *adfliti* prorsus ignorat. LXX viralem vero versionem vocem $\pi\pi\alpha\upsilon\varsigma$ in significato *adfliti* vsurpare frequentius, ne per somnium quidem cogitauerit, qui ad ea, quae §. praec. noua obseruatione diduximus, adtenderit.

§. XII.

Accedit tertio perpetuus noui testamenti vsus, quo nonnisi *mansuetus* voce, quae in disceptationem venit, designatur. Sic inter virtutes celebratur $\pi\pi\alpha\upsilon\tau\eta\varsigma$ I. COR. IV. 21. II. COR. X. 1. GAL. V. 23. VI. 1. EPH. IV. 2. COL. III. 12. I. TIM. VI. 11. II. TIM. II. 25. TIT. III. 2. Mansuetudinis ipse Seruator sifitur exemplar MATTH. XI. 29. Recipere iubemur verbum $\epsilon\upsilon$ $\pi\pi\alpha\upsilon\tau\eta\varsigma$ IAC. I. 21. opera pulchrae conuersationis ostendere $\epsilon\upsilon$ $\pi\pi\alpha\upsilon\tau\eta\varsigma$ $\sigma\phi\iota\alpha\varsigma$ C. III. 13. et sciscitanti religionis fundamenta $\mu\epsilon\tau\alpha$ $\pi\pi\alpha\upsilon\tau\eta\varsigma$ reddere rationem I. PETR. III. 15. Rex Sionis venit $\pi\pi\alpha\upsilon\varsigma$ MATTH. XXI. 5. et $\pi\pi\epsilon\upsilon\mu\alpha$ $\pi\pi\alpha\upsilon$

μαυ ηρουχιου coniunguntur I. PETR. III. 4. In omnibus hisce locis ne species quidem Hellenismi relinquitur.

§. XIII.

Quartum argumentum suppeditat sollicitior PS. XXXVII. vnde verba Seruatoris desumpta sunt, collatio. Scopus primarius Psalmi eo concedit, vt piis commendetur *mansuetudinis virtus*, dum malos atque feroces in his terris dominari, eiusque amplissimas suae potestati et libidini subiicere possessiones, sua calamitate experiuntur. Non licebat hic subsistere in idea *adflcti*, sed ipsa inculcanda erat *adflctorum virtus*, quae animi excandescentis tumultibus imperat. Hanc ita persuadet Psalter, vt iteratis vicibus, verbis tamen aliis, verum ad eundem sensum recurrentibus, inculcet. Ast eadem haec Cantici *ισ οδουαμαυ* luculentissimo aduersus dissentientes sunt testimonio. Quos enim Psalter v. 11. dicit *mansuetos*, hos versu 9. pinxerat IEHOVAM EXPECTANTES. Pergit v. 22. BENEDICTI eius possidebunt terram. Redit denique vnde digressus erat v. 34. *Expecta Iehouam, et serua viam eius, et exaltabit te ad possidendum terram*. Nonne haec sole clariora sunt, vt demonstrent, *virtutem adflcti* quae Deum expectat, iramque mansuetudine frenat, potissimum respici, non ipsam adflctionem.

§. XIV.

Ex hoc *quintum* mihi enascitur argumentum, ex scopo Seruatoris et beatitudinum nexu perinde desumptum. Virtutes, ciuibus regni coelorum cumprimis necessarias, dum beatitudinum euangelicarum praeconio suadet Seruator, praeiudicatis oppositas sui temporis opinionibus; officii

C

boni

boni interpretis minus rite funguntur, qui deleta *virtutis eminentioris*, et adeo *necessariae* notione, ad substituendam aliam e genere afflictionum dilabuntur. Caueas, ne beatitudinem *lugentium* v. 4. in contrarium obicias: lugentes enim sunt ex *paupertate spirituali*, ratione eadem ac mansueti. Sic et *esurientes* iustitiam euangelicam, et qui eius sensu euadunt misericordes, puri corde, pacifici v. 6. 9. virtutis euangelicae praebent exemplum. Neque alia de causa *ob iustitiam* vexantur pii Christi confessores v. 10. nisi quod istam fidei iustitiam operibus demonstrant. r. PETR. IV. 14. 16. Eo inconuenientius extrusa *mansuetudinis* idea, *afflictionis* intercalatur notio.

§. XV.

Accedit *sexto τωτολογία*, orationem Spiritus S. minime decens, quam diuino affingere oratori coguntur, qui in voce *πρως* communem Graeciae profanae scriptorumque Noui testamenti acceptionem, suo hellenismo deturbant. Praeuidit huius argumenti vim GODOFR. OLEARIVS, sed neutiquam euertit, in haec verba pronuncians: *Sane multum adhuc in istis vocibus πτωχοι, πτωχοι, πρως, est discrepantiae. Πτωχοι enim potissimum significant: fortuna, πτωχοι affectu, πρως vi aliorum et oppressione, miseros.* Ast multum adhuc in hac responsione desideramus. *Primo enim hypotesti inseruit, nullatenus admittendae, ac si in prima pauperibus promissa beatitate vox πρως, a subiecto ad praedicatum detrudenda esset, nec de interna mentis, sed externa facultatum paupertate ageretur: quam quidem sententiam dissertatione peculiari ad h. l. prolixius confutauimus.* Fallitur *deinde* Vir Magnus, tautologiae obiectionem

iectionem hac distinctione palliaturus: qui enim aliorum oppressione sunt MISERI, aut *pauperibus* aut *lagentibus* accensendi veniunt. *Tertio* adffictorum vltimo aphorismo separatim fit mentio, et peculiaris eorundem constituitur classis, vt §. V. iam notauimus: manifesta proinde remanet *ἡ ἀπολογία*. *Quarto* acumini et grauitati orationis Christi male consulitur, si distinctione Oleariana eneruetur, tresque priores beatitudines ad vnam eandemque hominis miseri conditionem reducuntur. Vt *denique* nihil dicam de adfectione mentis *interna*, quam in ciuibus regni coelorum requirit Christus, cum statu nonnullorum eterno minime confundenda. Vniuersalitas vbi est in praedicato, male restringitur subiectum: et quae omnium est in vniuersum beatitudo, perperam ad quandam eorum partem, miseria laborantem, arctatur. Idem de pauperibus Dan. Heinsii dixeris.

§. XVI.

Liberauimus itaque subiectum, et proscripita ex helenismo ambiguitate, pristinam restituiimus Graecisque communem significationem, vt MANSVETVM exprimat. Nolo vero *ἀπαρξυμῶν*: vnde nec eorum causa placet qui notionem vtramque *adfficti* et *mansueti* coniungunt. Ita post Vatablum IO. HENR. MAIVS, * IO. REINH. RVSIUS ** et plures alii. Tam arctis neutiquam circumscribenda est mansuetudo limitibus, vt statum externe adfficti vbique supponat: latius patet, animi commotionibus, et extra adffictionis impetus, temperans. Ita mansuetudo

C 2

* Harm. Ev. P. IV. c. IV. p. 482.

** Harm. Ev. L. IV. c. V. S. I. p. 765.

fuetudo aeque erga Deum se exerit, dum in eius voluntate acquiescimus, tametsi non afflicti; impiorum felicitate nihil mouemur: erga proximum, dum nulla aemulatione incendimur, placida morum suauitate eius amicitiam colimus, animumque facilem et ab omni contentione alienum demonstramus.

§. XVII.

Istum virtutis Seruatori laudatae ambitum dum cogitamus, haut inanis et superuacua oritur quaestio, num vox latina *mansueti*, notioni adeo amplae ex aequo respondeat: anne conuenientius forte cum Vulgato **MITES** dixeris: *Beati mites*. Idea principali vocem utramque conuenire, dubio caret: nec diuersitatem crediderim attendisse **VVLGATVM**, qui in Psalmis *mansuetos* transtulit, quos hoc loco *mites* adpellauit; aurium fortasse iudicio permotus, vt ingratam vocum in fine euitaret consonantiam: *Beati mansueti*. Attamen ideis adiunctis distinguuntur. Mitescere proprie de *pomis*, * mansuescere de *feris* dicimus: vt recte proinde *μαλαβαρισ εις αλλο γενοσ* **HORATIO** exprobretur in versu notissimo: *Nemo adeo **FERVUS** est, vt non **MITESCERE** possit.* ** Deinde latius se extendere videtur notio *mitis*. *Mite ingenium*, dixit **IVVENALIS**: *** *mitem animam* laudat **IDEM**: * *mites affectus* concitatis opponit **QVINTILIANVS**. ** Minus concinne vocem *mansuetus* hic substitueris. En vtique differen-

* **VIRGILIUS** Ecl. I. v. 81. vide **IO. LVD. DE LA CERDA** ad h. l.

** **L. I.** ep. I. v. 39. Attamen et de Elephanis *mitificare* dixit **PLINIVS**. **H. N. L. VIII. c. VII.**

*** **Sat. IV. v. 82. XIII. v. 184. 185.**

* **Sat. XIV. v. 15.**

** **Instit. orat. L. IX. c. II. p. 769.** et **L. X. c. I. p. 891. ed. Burmanni.**

differentiam, dignam omnino quae curatius definiatur. Non deprehendi adhuc neque ex Criticis, neque ex Commentatoribus ullum, qui in eam inquisiisset, praeter vnicum, quod certe mireris, LVDOLPHVM DE SAXONIA, scriptorem saeculi XIV, cuius verba suo acumine merentur, vt hic transcribam: *Idem est, inquit, secundum rem: sed differunt nomine. Mitis enim est, qui alium non offendit: mansuetus, qui se offendentes tolerat. Vnde mansuetus dicitur quasi manu assuetus, cui facile est sustinere, non malum pro malo reddere: mitis vero, qui nulla animi accensione turbatur, sed iugiter in animi bonitate perseverat. Et secundum hoc mitis dicitur in affectu, mansuetus in effectu.* * Accurate admodum, si quid video, declarauit differentiam. Morum ferocitati frenum iniecit MANSVETVS, et in effectu externe demonstrat, quoties lacessitur: sed MITIS in affectu lenem et placidum se exhibet, affectibus temperans, etiam non lacessitus. Hinc rectius mites h. l. dixeris, aut mites et mansuetos coniunxeris: ** attamen vocem vsu receptam nolimus mutare, praesertim cum ab ea virtus denominetur, quam nonnisi barbare *mititatem* enunciaueris.

§. XVIII.

Restat adhuc vt definiatur, de quam mansuetudinis virtute praecipiat Seruator? An de *moralis* naturae? an de *spirituali* gratiae? De illa exposuerunt GROTIVS, HAMMONDVS, CLERICVS, qui ad felicitatem externam, siue in societate humana, siue in terra Canaanis

C 3

* in *Vita Iesu Christi* P. I, c. XXXIII. P. m. 143. 143. ed. Lugdun. 1642.

** Sic CICERO de *Inuent. L. II.* Ex feris et immanibus mites reddidit et mansuetos.

nis terrestris, promissionem beatitudinis coelestis deturbant. Ad hanc obtinendam sufficere existimant, animum iracundia vacuum, minus ferocem, nec ad iniurias facile excandescentem. Verum de eminentiori et *spirituali* virtute sermonem esse, talemque intelligi mansuetudinem, quae sit *gratiae superioris* effectus, contextus luculenter probat. Aequipollet terrae haereditas mansuetis addicta, beatitati in regno coelorum et visioni Dei: praedicat Servator, cuius regnum non est huius mundi: praecipit dum ciues regni coelorum instruit: subordinat paupertati Spiritus. Hinc LVCAS, vt §. V. declarauimus, beatitatem lugentium aequae ac mansuetorum sub beatitudine pauperum comprehendit. Ea de causa vtrinque repetas: beati *ex paupertate spirituali lugentes: beati ex paupertate spirituali mansueti!*

§. XIX.

Extrictis circa subiectum difficultatibus, nunc ad praedicatum eiusque cum subiecto nexum, ex ratione ab ipso Spiritu S. addita determinandum, lacti transimus: sed pulsus ibi nebulis, nunc fere tenebras offendimus. Ad *haereditatem terrae*, in quo consistat, rite definiendam cum omnia redeant, vix dici potest, quanta varietate in partes scindantur optimi quicumque interpretes. Suffragiorum si colligenda sunt diuortia, certas dissentientium classes constituamus, necesse erit. Alii mystice de corpore, quod est terra: alii magis litteraliter de possessione bonorum mere terrestri: alii de felicitate mere coelesti: alii coniunctim de terrestri et coelesti interpretantur. Sunt qui synecdochice de benedictione in his terris quoad dona quaecunque tam naturae quam gratiae, exponunt: Sunt qui ad totam

ec-

ecclesiam de haereditate gentium gaudentem referunt: Sunt, qui ad ultimarefrigerii tempora chiliaftice trahunt: Nec defuit, qui ad folam Canaanis terreftis poffeffionem reftingeret. Ita octo discernendi funt interpretum ordines, totidemque instituenda fententiarum examina.

§. XX.

Procedat prima interpretum classis, de corpore hoc, quod terra est, mystice exponens; non quidem dignitate, attamen antiquitate prior. Antesignanum communiter tradunt AMBROSIVM, sed errant viri eruditi: duobus enim saeculis iam antecessit IRENAEVS, quem quidem, cur omnes adhuc filuerint, miror. Dubium aduersus huius carnis resurrectionem ex 1. Cor. XV. 50. *Caro et sanguis non possidebunt regnum Dei*, his verbis conficit: *Non possidet, sed possidetur caro; Sicut Dominus ait: beati mites, quoniam ipsi haereditate possidebunt terram: quasi haereditate possideatur terra in Regno, unde et substantia carnis nostrae est.* Pergit deinde et carnem hanc haereditate olim possideri a spiritu, translata nempè in regnum coelorum, colligit: unde de corpore glorificato accepisse manifestum est. * In hac IRENAEI sententia plures deinde veterum fuere: Saec. IV. HILARIVS, ** Saec. V. CHROMATIUS *** et LEO M. * Saec. IX. HAYMO. ** Discessit nonnihil AMBROSIVS, *** qui de corpore vanitati adhuc subiecto, et dominio in
eius

* IRENAEVS *adv. Haereses* L. V. c. IX, p. 303. ed. Massuet.

** *ad b. l. opp.* T. I. p. 337. ed. Erasm.

*** in *Homil. de octo beatitud.*

* *Hom. in fest. omn. SanH.* p. 91. 92. ed. Suril.

** apud BARRADIVM in b. l.

*** in PS. LXXXVII.

eius cupiditates explicat: quem Saec. V. secutus est CASSIANVS, * saec. XII. BERNHARDVS. ** Huic et saec. XIV. subscripsit LVD. DE SAXONIA *** addens tamen adhuc *iram Paradisi*, in quo pollicem ei pressit *DIONYS. CARTHUSIANVS.* * Ex recentioribus ad partes Ambrosii accessit QVESNELLIVS, possessionem terrae d: *terra cordis nostri* explicans. ** Verum adeo ieiuna et ab omni sano sensu remota est haec exegesis, vt ad refutandum recitasse sufficiat.

§. XXI.

Litterae magis rationem habent, tenacius licet ac par est, ei inhaerentes, qui cum interpretibus *secundae classis de terra quam incolimus* et fortunata rerum externarum possessione exponunt. Communiter huius sententiae Patriarcha existimatur IO. CHRYSOSTOMVS: verum is in felicitate terrestri non aequè acquieuit, ac coelestem ei adiunxit; tametsi terram sensibilem primum respici existimauerit. *** Auctoritatem tamen huic interpretationi conciliarunt virorum praestantissimorum suffragia: ex quibus nominasse satis est MART. LVTHE. RVM. * Pietas nempe cum et huius vitae habeat promissiones, quibus impiorum qui terram rapiunt, ferocia fere excidere videatur: Christum coelesti hoc paradoxo docere

* Coll. XII. de Castitate p. 576.

** in *Fest. omn. Sanct.* Serm. I. Opp. T. I. p. 254. ed. Antw. 1620.

*** in *Vita Iesu Christi* p. 134. ed. Lugd. 1642.

* in *Enarr. IV. Euangel.* Art. IX. in *Math.* fol. 16.

** Dans le *Nouveau Testament avec des Reflexions Morales.* T. I, p. 39. ed. Amstelod. 1728.

*** *Homilia XV. in cap. V. Matth.* opp. T. II, p. 59. edit. Antwerp. 1614.

* in c. V. *MATTHAEI* Opp. *Germ.* Ien. T. V. p. 374. 375.

docere voluisse arbitrantur, non nisi pios et mansuetos terram *vere* et cum beneplacito Dei, possidere, nec hac sua haereditate immitium saeuitia eici posse. Quae cõmentantur, eo redeunt, vt alii in idea *possessõnis* subsistant, alii ad notionem *haereditatis* pressius reducant. Hinc I. haereditatem terrae nonnulli rapinis vsurpatorum et iniurtae malorum possessioni opponi existimant, conicientes, impios in foro diuino non aliter spectari ac malae fidei Dominos, nec *iure haereditario*, sed vt fures et latrones terram *possidere*. Ita MART. CHEMNITIVS * SAL. GLASSIVS ** C. M. PFAFFIVS ***

II. Alii haereditatem ex interitu hostium concipiunt, vt impiis eradicatis eorum possessiones velut haereditas ad mansuetos transeant. Hanc vocis *κληρονομειν* significacionem ex GEN. XXII. 17. et nonnullis *Polybi* confirmat GEORG. RAPHELIVS, * laudat b. WOLFFIVS. ** Nec suis rationibus destitui videtur haec obseruatio, si cogitemus, Canaanis terrestris haereditatem, excisis Dei iussu pristinis eius possessoribus, ita ad Israelitas transiisse. III. Alii ex mera Antithesi explicant, opposita hominum iudiciis. Acerbitate vindictae si formidabiles se reddant, fortunarum incrementa se consecuturos opinantur atrae bilis homunciones. At non indul-

D

gentibus

* Harm. Ev. c. LI. p. 421. Ita impli quidem occupant terram: sed contra Dei mandatum, Deo infesto et irato, sicut latrones inuadunt, et occupant alienam dittonem. Caeterum b. CHEMNITIVS. um ChrysoRomo haereditatem simul coelestem respicit.

** Phil. Sacr. L. V. T. I. c. X. p. 1718.

*** in Not. Exeg. in Matth. p. 87.

* in Annot. in N. T. ex Polybio et Arriano p. 39.

** in Curis phil. ad h. l.

gentibus privatae vindictae conseruationem promittere
 censent Seruatorem, sed mansuetis, ita, vt hi delectis
 tandem tyrannis possessionem terrae *cum imperio* impetrent.
 Sic PHIL. MELANCHTON. * IV. GROTIUS
 idem est ac *iure mancipii* adipisci et possidere, quia talia
 quae sunt, ad haeredes transeunt. *790 791* autem dicere
 existimat firmas amicitias, quae in terris optima sint pos-
 sessio. ** V. Sine labore ac molestia, *velut haereditatem*,
 quae a patribus obtineat, possidere, explicat DRVSIVS ***
 cui suffragatur IO. GERHARDVS * VI. Alludi
 ad *quarium* praeceptum, vitamque in terra promitti lon-
 gam et pacatam, arbitratur FRANCISC. GOMA-
 RVS: ** VII. lucunda possessione vere frui bonis terre-
 stribus, cum non aliter frui velint mansueti ac aequum
 est, exponit ARIAS MONTANVS *. * VIII. Pacificae
 et quiete, sine lite et actione, suis bonis in hac vita frui,
 eaque cum benedictione diuina per haereditatem ad po-
 steros suos transferre, interpretatur ER. SCHMIDIVS. *
 IX. Longe feliciores fore ac alios, qui summum ius strin-
 gunt in aduersarios, pluribusque se inuoluunt difficultati-
 bus; cum sua aequanimitate difficultates quascunque
 aliunde sibi obiectas superent mansueti, glossatur AEGID.
 HVNNIVS ** quocum consentit LVCAS OSIANDER ***
 X.

* in cap. V. Matth. Opp. P. III. p.
 268.

** in bibl. illustr. Calouii ad h. l.

*** in Crit. Angl. T. IV. p. 143.

* in Notis ad Ev. Matth. p. 257.

** in Explic. c. V. Matth. Opp. T.
 I. p. 47.

*** in Eluc. in IV. Eaang. p. 10.

* in Notis et Animadu. ad N. T. ad

h. l. p. 80.

* in Comment. ad h. l. Opp. T. III.

P. 89.

*** Bibl. Sacr. P. III. p. 18.

X. Cum sua forte contentis nihil desit; mansuetos omnia possidere, notat GVILIELM. PERKINSVS, addens, Deum et in exilio hunc animum daturum. * XI. Mansuetum esse alterum Adamum, cui nihil nocere possit, quamdiu talis sit, eumque terrae dominari, sicut illi in Paradiso omnia subiecta sunt; nec turbari animi anxietate, sicut impios, qui omnia possidendo nihil possideant, auctor est MICH. WALTHER. **

§. XXII.

Magnis vero tamen probetur Auctoribus haec interpretatio, alienissimam tamen esse a mente Seruatoris, totus conuincor. Etenim 1) longe augustior est *haereditatis* piis addictae in N. T. significatio, ac vt terrena cogitare liceat GAL. III. 18. HEBR. IX. 15. EPH. I. 14. I. PETR. I. 4. 2.) Augustior est vocis *terrae*, cum articulo additae, determinatio, ac vt exiguae glebae possessioni amplissima eius respondeat haereditas. Istiusmodi surfuris hyperbolas vel mediocre erubescit ingenium. 3.) Haec quam incolimus terra nusquam scripturae piorum dicitur haereditas. 4.) Verba ex Psalmis cum desumpta sunt, ad terram, quam votis anhelabat Israelitarum fides, antitypicam nempe pactoque Abrahamitico promissam, respicitur. 5.) Felicitatis terrenae promissionem respuit beatitudinum coelestium nexus: αυταν η βασιλεια των υμων, Θεου κληρονομια. 7.) Eo vsque enervatur promissio Christi, vt Aristotelem magis decuerit, ac Seruatorem mundi. 8) Repugnat character orationum Christi.

D 2

Tantum

* in *Expos. Serm. Christi in monte*
Opp. p. 150.** in *Harm. Bibl.* ad h. l. p.
499.

Tantum abest, vt terrena vnquam promiserit, vt potius da despiciendam terram totis viribus adhortatus sit. (9. Carnalibus populi terrenis infixi desideriis, quibus promissiones coelestes ad terrestria detorquebant, non ita pabulum proiicere poterat oratoris diuini sapientia; vt contrarium potius adseruisse legis et Prophetarum vindicem adpareat. 10.) Beatitas mansuetis addicta subordinatur beatitati pauperum, sicut Lucas sub ea comprehendit, vt §. V. et XVIII. iam monuimus: quo quidem felicitatis terrenae promissio plane excluditur. 11) Laetiora mansuetis saepius adfulgere fata, non imus inficias: sed non vniuersalis est ista felicitas. 12) Incongrue litterae proprietatem vrgent in voce *γν*, qui in adiuncta *magis principali κληρονομειν* deserunt. Talem enim scripturae, vbi promissiones diuinas exhibet, praecise signat haereditatem, quae *testamento* decernitur, docente Paulo HEBR. IX. 15. Hinc et foedere testamentario Abrahamo confirmata fuit *promissio*, et typica statim mortis Seruatoris in sacrificio adornata adumbratio GEN. XV. 4. seqq. Non vero terrena sed mere spiritualia promeruit Christus: nec alia dispositione Dei testamentaria legantur. Falluntur egregie viri eruditi, qui impios bona terrena non aequae iure haereditario, sed vt fures atque latrones possidere argutantur. Sane et impii magistratus Dei in his terris gerunt vices: neque terrestria ad bona testamentaria pertinent. Dominium in creaturas amiserunt omnes in regno naturae, sed et omnibus restitutum est propter regnum gratiae. Beneficio meriti Christi hominibus obtigit ista restitutio, non autem per satisfactionem mediato-

ris

ris vicariam, sed intuitu eius. Impiorum eadem sunt ac
piorum circa dominium iura, sed *usu* differunt. *

§. XXIII.

Tertia classis eorum est, qui de *beatitudine coelesti* ex-
plicant. Arrisit haec interpretatio Patrum quamplurimis.
Primas tenet ORIGENES, qui terram viventium in-
telligit, et cum exitu ex Aegypto in terram promissionis,
post debellatos in deserto hostes, haereditatis aditum
ingeniose comparat. ** Secuti sunt ex saeculo IV. EVSE-
BIVS CAESARIENSIS, *** ATHANASIVS, *
BASILIUS, ** GREG. NYSSENVS, *** AVGV-
STINVS, * HIERONYMVVS, ** ex saec. V. CY-
RILLVS ALEX. *** ARNOBIVS IVN. * ex saeculo
VIII. BEDA ** et DAMASCENVS, *** quibus ex saeculo
XII. iungatur RVPERTVS TVITIENSIS. * Ad-
optavit deinde hanc sententiam eruditorum haut exiguus
numerus: sed et phraseos rationem varie instituerunt idem.
I. Alii terram hic poni *pro terra viventium* cum Origene
senferunt et Hieronymo. Hanc ob stabilitatem et soli-

D 3 ditatem

* Ius duplex terrae sibi concipit Cel.
Anglus, IAC. PERKINSVS ad h. l.
ciuile et spirituale. Illud impiis tribuit,
hoc tantum electis. Sed confundit
regnum naturae et gratiae. In regno
naturae dominii iura spiritualia inter
ideas inanes referenda sunt: ad regnum
gratiae dominium terrae non adinet.
** in NVM. XXXI. hom. 26. p. m.

278.

*** *Comm. in Ps. XXXVI.* in noua
Collect. Patrum.

* in Ps. XXXVI. (al. XXXVII.) 27.
ed. Bened. T. I. P. II. p. 1060.

** *Comm. in Ps. XXXIII.*

*** in *Libr. de beatitud.*

* de *Serm. Dom. in monte Opp.*
T. IV. p. 1102.

** ad h. l. opp. T. IX. p. 16.

*** in *Es. LVIII.*

* in *Ps. XXXVI. p. 45. ex ed. Basf.*

1512.

** ad h. l. opp. T. V. p. 15. 16.

*** L. II. de *Orth. fide c. X.*

* in *Matth. L. IV. p. L.*

ditatem *terrae* nomine venire, coniecturatus est AVGVSTINVS: amplectitur GLOSSA INTERLINEARIS. Terram eandem *viuentium* respicit GLOSSA ORDINARIA; adprobat LYRANVS: vnde plures ex Pontificiis suffragantur, IAC. TIRINVS * EM. A SAA ** aliique. Adoptat ex Reformatis HENR. BVLLINGERVS, *** et Medicus atque Polyhistor clarissimus, OTHO BRVNfelsivs * II. Alii terram ideo dici existimant, quod sit *terrae Canaanis* antitypus. Ita ex nostris FLACIVS, ** ex Pontificiis BARRADIVS, *** ex Reformatis HEIDEGGER. * L'ENFANT et BEAVSOBRE ** IO. VRIEMONT, *** ex Socino Arminianis EPISCOPIVS * nec alienus est ipse FAVSTVS SOCI-NVS ** III. Ad terram *nouam*, Prophetarum vaticiniis descriptam, refert ABR. CALOVIVS *** IV. Colligit haec omnia ex nostris CASP. BERTRAMVS * CHRISTOPH. ALTHOFERVS ** ex Pontificiis IO. MALDONATVS, addens, terrae nostri orbis opponi coelestem, vt manifestaretur, mites, qui huius terrae possessione excludi solent, aliam meliorem possessuros, sicut
hoc

* in *Comm. in Script. T. II. p. 987.*

** in *Annot. in Script. ad h. l. p.*

338.

in *Matth. p. 51. b.*

* in *IV. Euang. et Act. Apost. p. 23. b.*

** in *Glossa Compend. N. T. p. 25.*

*** in *Comm. in Concord. Euang. p.*

407.

* *Exerc. Biblic. T. II. p. 35.* Addit tamen haereditatem mundi ex communione cum gentibus *Diss. Select. T. II. Diss. II. §. XX, p. 29.*

** *Dans le Nouveau Testament avec des Notes Literaires ad h. l. p. 17.*

*** in *obs in Matth. quinque capita.*

p. 93.

* in *Matthaeum ad h. l. Opp. T. II.*

p. 23.

** in *Comm. ad b. l. Matth.*

*** in *Bibl. illustr. ad h. l.*

** in *Comm. ad Ev. Matth. p. 111.*

** in *Harm. Euang. Emendata. p.*

386. 327.

hoc sensu et Hierusalem coelestis terrestri opponatur. *

§. XXIV.

Probabilitate hanc prae aliis eminere interpretationem haut inficior. Non desunt tamen, quae hic moneamus. 1.) Falso supponunt viri eruditi, quod stylo scripturae terra viuentium coelestem designet patriam. Contrarium manifesto declarabunt loca, ex quibus terram, quam viui incolimus, in oppositione ad statum mortuorum indicari elucescit PS. LII. 7. ES. XXXVIII. 10. 11. LIII. 8. EZECH. XXVI. 20. Nec aliter vertenda sunt, quae in contrarium vrget CL. HEIDEGGERVS, verba PS. CXLII. 6. *Tu spes mea es, portio mea in terra viuentium.* Erigit enim Dauides animum, quod portio ipsi sit Deus, quoad vixerit, tametsi portio eius in terra Canaanis immane quantum turbetur. Idem de verbis PS. XXVII. 13. quae post Hieronymum vrget VITRINGA ** dicendum. Opponit enim Psaltes terram viuentium terrae mortuorum, confusus, se adhuc in hac, quam viuis incolit terra, bonum Domini visurum. Cum hoc confer PS. VI. 6. Neque praeterea terra simpliciter sumta aequipollet terrae viuentium, per additum determinatae. 2.) Coelum Canaanis antitypum esse, nemo negauerit. Sed inclusue hoc valet, non exclusiue, vt inferius demonstrabimus. Inuolucro enim promissionum Canaanis terrestrium coelestia quaecunque regni coelorum, tam huius quam futuri seculi, exhibentur. 3.) Terra noua nunquam simpliciter dicitur *terra*. vid. ES LXV. 17. LXVI. 22. 11. PETR. III. 13. APOC. XXI. 1.

* in Comm. in IV. Euang. p. 101.
102.

** Obs. Sacr. L. V. c. VI. §. IV.
T. II. p. 70.

4) Aequipollet potius haereditas terrae alteri, quae est regni coelorum, v. 3.

§ XXV.

Quarta classis beatitudinem vtramque, terrenam et coelestem, coniungit. Huic ex Patribus praeluxerunt CHRYSOSTOMVS, * EVTHYMIVS, ** THEO-PHYLACTVS. *** Sed et his qui accedunt, in partes scinduntur. I. Sunt, quibus felicitas terrena pignus et typus est beatitudinis coelestis. Ita IO. CALVINVS, * THEOD. BEZA. ** II. Alii terrestrem quidem vna promitti, sed multo magis coelestem intendi arbitrantur. Sic MART. CHEMNITIVS, *** IO. PISCATOR * IO. REINH. RVSIVS. ** III. Alii coniunctim et aequali ratione addici censent, vt eadem promissio et sit huius et futurae vitae. Ita ex nostris IO. BRENTIVS, *** IO. GERHARDVS * IO. HENR. MAIVS ** IO. ALB. BENGELIVS *** ex Reformatis CHRISTOPH. PELLICANVS * et BENED. ARETIVS. **.

§. XXVI.

Quae aduersus haereditatem beatitudinis mere terre-
stris §. XXII. et mere coelestis §. XXIV. iam separatim
monuimus, ea et nunc coniunctim valent: neque nouis
proinde

* Hom. XV. in Matth. V.

** ad b. l.

*** in Enarr. in quatuor Euang. ad h. l.

* Harm. Ev. p. 86.

** in Not. ad N. T. ed. Cantabr. p. 15.

*** in Harm. Ev. C. Ll. p. 421.

* Comm. in LL. N. T. p. 58.

** Harm. Ev. T. I. p. 766.

*** ad b. l. Opp. T. V. p. 141.

* in Annot. posthumis in Matth. p.

255.

Harm. Euang. P. IV. c. 4. P.

483.

** in Gnom. N. T. ad h. l. p. 38.

* in Quatuor Euang. ad b. l. Opp.

T. VI. p. 13.

** in quatuor Euang. P. 35.

proinde argumentis indiget. Vnicum adhuc superest dubium, ad quod respondeam. Adparet nempe ex PS. XXXVII. felicitatem terrestrem coelesti coniungi. Sic v. 3. dicitur: *inhabita terram et pasce fidem.* et v. 26. *Iunior fui, consensui, nec vidi iustum derelictum.* Quidni ergo et hic terrestria cum coelestibus uniantur? Verum enim vero non eadem est testamenti vtriusque ratio. In veteri terra promissa coelestium typus erat: in nouo coelestia sine typo exhibentur. Hinc manere in terra Canaanis, et terrae promissae haereditatem expectare, in Psalmis bene cohaeret. Sed in Matthaeo ne umbra quidem est haereditatis terrena. Quid quod in Psalmis eadem haec verba, *mansueti terram haereditabunt,* sensum fundant prorsus eundem, ac ista Seruatoris. Qui enim Canaanis typicae incolae iam erant, non aliam haereditate consequi poterant ac antitypicam. Damnamus Socinianos, qui promissiones veteris testamenti ad mere terrestria reducunt, aliamque proinde felicitatem in Psalmis, aliam in Matthaeo interpretantur. * Caueat interpres, ne his frigidam suffundat.

§. XXVII.

Quinta classis *synecdochice* de benedictione quacunque quoad beneficia tam naturae quam gratiae, accipit. Primus in hanc sententiam discessisse videtur FRID. SPANHEMIVS: ** suam deinde fecerunt ex nostris IO. QVISTORPIVS *** et MART. GEIERVS * Tropi

E

rationem

* Ita FAVSTVS SOCINVS, LVD. WOLZOGENIYS, DANIEL BRENIYS, in *Commentarijs ad h. l.* quos in *Bibliotheca FF. Pelonorum* conseras.

** *Dubiorum Euangel.* P. III. dabitio LXXXII, p. 375.

*** in *Annotat. ad omnes LL. Bibl.* ad Ps. XXXVII. 9. II. p. 431.

* in *Comm. in Psalmos ad Ps. XXXVII.* II. coll. cum v. 9.

rationem reddunt ex carissima Iudaeis terrae promissae possessione, sub cuius vna reliqua omnis includeretur felicitas. Sed de beneficiis terrenis iam supra dictum est: Spirituality tamen non negamus, his tamen tota non absoluitur pacti Abrahamitici haereditas.

§. XXVIII.

Sexta classis *terram gentium* et spiritualem earum, ex communione cum ipsis in regno Christi, possessionem atque haereditatem, explicat. Adornavit hanc interpretationem pro ingenio, quo polluit, insigni IO. COCCIVS: * amplexi sunt ex eius fratribus I. H. HEIDEGGERVS ** et SAL. v. TILL *** subscriperunt ex nostris I. C. KLEMMIVS * et IO. IVST. V. EINEM. ** Alienior a veri similitudine videtur initio ingeniosa expositio, praesertim vbi purus putus Logicus decernit; sed meditatus ad eam subsistet Theologus biblicus, nodosque inueniet solidiore adhuc exegesi soluendos. Agedum faciamus, quod nostrum est. I. Promissionem quandam de *haereditate gentium* Abrahamo datam eiusque *semini*, tam certum quam quod certissimum est, testante Paulo ROM. IV. 13-17. II. Semen hoc de *semine monadico* dum accipit S. R. BAUMGARTENIVS, *** repugnat contextus: meminit enim v. 16. *universi seminis*, aliudque sub lege est, aliud *evangelica* v. 13.-16. Fallitur

* ad b. l. Opp. T. IV. p. 9. et ad Rom. IV. 13-17. ibid. p. 430-433.

** Diff. Select. P. II. Diff. II. §. XX.

p. 20, 30.
*** ad Ex. Matib. ad h. l. p. 160. ed. Vern.

* In Exercit. crit. super Matibaei cap. V. prioribus, p. 87-88.

** in Select. ad Scripta Io. Clerici p. 337, 38.

*** in Commentario elegantissimo in ep. ad Romanos nuperrime edito, ad Rom. IV. 13, p. 284.

tur b. RAMBACHIVS, de *Israele secundum carnem* dum explicat: * nam et gentes huius promissionis participes sunt v. 14. 18. Rectius *Israelem spiritualem*, iusticia fidei Abrahamo in semen reputatam, interpreteris, c. IX. 8. III. Mundum, cuius haereditas Abrahamo eiusque semini addicta est, perperam synonymum cum terra Canaanis statuunt eruditi, qua opinione deflexit b. GLASIVS. ** Populo enim terrae benedictae seu *λ^αο* quoties opponitur, mundum ethnicorum signat c. XI. 12. Operam vero ludunt Calviniani, dum exinde mundum electorum ex ethnicis fabricantur, vt dicta pro vniuersalitate gratiae infirmit. *** Neque enim in his oppositionem ostenderint, vt IO. III. 16. neque ipsa vox mundi *depravationis* ita exuerit ideam, vt *mundum electorum* absque contradictione in adiecto dicere liceat. IV. Promissionis Abrahamo eiusque semini ita factae dum litteram quaeris, caue tibi ne loca accersas, quibus stipulatur Deus: *in semine tuo benedicentur omnes familiae terrae* GEN. XII. 3. c. XVIII. 18. c. XXII. 18. c. XXVI. 4. Frequentius sic errant interpretes: sed et idem hic error fuit Iudaeorum, quem directe impugnat Paulus GAL. III. 16. Agitur hic de Semine non nisi monadico, quod quidem Christus est. Aliam potius promissionum partem respicit Apostolus: in quo optimus quidem ipse sui est interpres v. 17. 18. Promissio semini eius facta ex GEN. XVII. 5. declaratur v. 17. *Constitui te parentem multarum gentium*: Prona enim

E 2

inde

* in explic. Ep. ad Rom. c. IV. 13. p. 123.
 p. 294. *** Ita COCCIVS, HEIDEGGER
 in Phil. Sacr. L. V. Tr. I. c. XVI. loc. citatis.

inde est conclusio: mundum gentium haereditabis. Promissio semini eius oblata exinde haut difficulter inferitur: mediante enim femine suo Abrahamus istam gentium consequitur haereditatem. Hinc et Apostolus ex GEN. XV. 5. promissionem iam ante sancitam, v. 18. repetit: *ita semen tuum erit.* Nec de nihilo est, adtendisse hic ad vim particulae *disiunctivae* in verbis Pauli v. 13. *Abrahamo AVT semini eius.* Sic vna eademque ponitur promissio, *explicite* Abrahamo, *AVT implicite* semini eius facta. Ad quod accedit sequioris temporis declaratio, qua explicite addicta fuit, quae ante implicita fuit, promissio. IES. XIV. 2. IER. III. 19. AMOS. XI. 11. inprimis ES. LIV. 3. *Et semen tuum gentes haereditabit.*

§. XXIX.

His praestructis ad arcem causae euadamus. Latior viris eruditis promissionem de *haereditate mundi*; nec repugno, si inter insignia Israelis Dei beneficia reponatur ista ex conuersione gentium haereditas: verum longe augustior est *haereditas terrae*, cum hac minime confundenda. Suboluit iam aliquid huius discriminis celeberrimo Interpreti, CAMP. VITRINGAE, qui peculiari dissertatione in id inquisit: * sed suis ita se inuoluit hypothesibus, vt longius ab omni veritate videatur aberrasse: de quo deinceps. Res omnis eo redit, quod mundi seu gentium haereditas exiguam tantum partem constituat felicitatis ex haereditate terrae redundantis. Latissime patet terrae antitypicae possessio, beatitudinem in regno coelorum inchoatam, post mortem consummatam, ex resurrectione mortuorum consummatissimam, complectens: vt

* *Obs. Sacr. L. V. c. VI. p. 66.-93.*

vt mox demonstrabimus. Gentium vero haereditas ad periodum huius aevi spectat: tantumque abest, vt integram eius absoluat felicitatem, vt vel tenuem demum eiusdem contineat particulam. Terram antitypicam dum incolunt promissionum haeredes, nullo non felicitatis coelestis genere beati, accedit ipsis aliunde mundi haereditas, non ipsam constituens regni coelorum beatitudinem, sed nouam tantum praebens laerandi materiam. Ita tradit scriptura, alludens ad possessionem gentium circumiacentium, quas in haereditatem populo Canaanis typicae concesserat Deus. Sic vaticinatur IESAIAS c. XIV. 2. *Et tanquam haereditatem occupabit illos (gentium populos) domus Israelis IN TERRA IEHOVAE, in seruos et ancillas.* Ita et IEREM. c. III. 17, 19. Facile exinde patebit, quam incongrue amplissima isthaec terrae haereditas tam arctis includatur haereditatis gentium cancellis. Adparebit, viris eruditibus fundamentum deesse biblicum, quo tanta inniti videbantur fiducia. Vt nihil dicam de exilitate sensus, et lacerata notionum connexionione, si hoc modo accipias: „ Beati, qui ex *paupertatis spiritualis* sensu „ mansueti sunt. Illi enim haereditatem gentium, dum ad „ Christum conuertuntur, obtinebunt sua, qua eas siue „ alliciunt, siue expectant, mansuetudine!

§. XXX.

Septima classis interpretum ad tempora refrigerii, Chiliactis laudata, hanc terrae haereditatem protrudit. Transeo chiliasmi crassioris patronos, qui sanctos ante mundi interitum hanc terram occupaturos, et cum Christo visibiliter regnaturos, Peterfenianis suauifomniis

ineptiunt. Examinanda potius est subtilior **CAMPEG. VITRINGAE** interpretatio, qua *hanc terram maiorem partem a faece malorum purgatam, a piis et sanctis sub Principum bonorum regimine longum tempus pacate iri habitatum, nec fore, ut temporalis haec piorum felicitas a tyrannis et principibus bellico furore incensa, turbetur.* * Sequar demonstrationem, qua hypothesin firmat Vir eruditus, facileque elucescet quam lubrica sit. Etenim 1) Supponit ut rem exploratae veritatis: oraculis Prophetarum, et doctrina Christi atque Apostolorum comprehendi promissa de florente aliquo ecclesiae statu in his terris, quo regna huius mundi subiciantur piis rectoribus, et terra a mansuetis pacate possideatur, exterminatis impiis, aut Christo mentiri coactis, seu cum hypocrisi eius doctrinae se conformantibus. Concesserim haec omnia: sed nondum sequetur, particularem hanc ecclesiae felicitatem rem esse eandem, ac promissio vniuersalis adeo augusta de *haereditate terrae* inuoluit. Non disputamus de laetioribus ecclesiae fati, sed de vi phraseos: *haereditas terrae*, quam pro lubitu ad hunc sensum detorquet. An Canaanis forte *haereditas* typica nil aliud fuit ac exile felicitatis cuiusdam terrestris, eiusdemque periodicae, pigmentum? An haec sunt bona nouae oeconomiae testamentaria? An integra haec noui testamenti *haereditas*? Ut nihil dicam de tortura loci ACT. III. 19., quem BEZA recte de refrigerio post resurrectionem mortuorum explicat: tunc enim demum beatitudine consummatissima restituantur, quae per lapsum Adami ceciderunt. Nec felicius adducuntur loca

I.

* *Obs. Sacr.* l. c. §. XI. p. 78.

I. COR. VI. 2. APOC. XI. 15. Haec enim ad haereditatem mundi spectant, quam ab haereditate terrae ipse distinguere voluit Vitranga, sed minus cogitate confundit. Ita prima demonstratione nihil effecit Vir clarissimus; quin ne possibilitatem quidem confictae interpretationis probauit: hanc enim notio scripturaria *haereditatis terrae* manifesto destruit. Altero argumento minus adhuc hypothesei consulit. Istiusmodi haereditatem PS. XXXVII. describi contendit: sed petit principium. Post excisos utique tyrannos, qui a tempore Dauidis vsque ad Christum saeuierunt, mansueti haereditatem hanc sunt consecuti, et vno post alterum hoste eradicato, consequentur vsque ad finem mundi. Pax, quacum coniuncta est haereditas, non est civilis sed spiritualis. Possessio in perpetuum durans felicitati periodicae aperte contrariatur: sed ex nostra exegesi huic haereditati egregie conuenit. Terram a iustis et mansuetis possidendam esse, multo minus ei patrocinator: quod ex argumentis supra aduersus sententiam de felicitate temporali prolatis manifestum est. III. Hinc frustra sciscitatur tempus, in quod conficta falsae hypotheseos haereditas incidat. IV. Non sufficit, quod beneficium hoc bonum noui testamenti essenziale haut faciat vir eximius: tale enim esse debebat, quodsi beatitudinis vniuersalis praeconio sua ster veritas. Nec antitypum ingredi potest terrestris haereditas, quae typi fuit.

§. XXXI.

Quae IO. CLERICI de mansione pacata in Canaane terrestri exponentis refert sententiam *ostans*
Classis,

Classis, * prolixam refutationem indigna est. Ignoravit forte Messias imminens Republicae Iudaeae eversionem aut miseram in terra, maledictioni proxima, manendi licentiam in tanta posuit felicitatis parte, ut toto animo commotus mansuetorum ideo praedicaret beatitudinem? Et quae quaeſo infania fuisset, praevindere terrae exules, qui persecutionem patiuntur, eosque solari; eodemque tempore mansuetis beatas in terra, tyrannis repleta et persecutoribus, promittere sedes! Taceo argumenta, quibus iam opinioni de felicitate terrestri neruum incidimus §. XXII. **

§. XXXII.

Vidimus naevos, quibus in explicanda terrae haereditate eruditorum adhuc laborant sententiae: nunc et quibus modis solidiora tradantur, dispiciamus. Typicam respici Canaanis terrestris haereditatem plures iam coniecturati sunt interpretes, quibuscum ea in re mihi convenit: at in quo antitypica ponenda sit beatitudo, id altioris adhuc est indaginis. Per partes eundem erit, ut quae verbis Servatoris vis insit atque potestas, luculentius adpareat. Demonstrandum itaque a) Verbis *εληγον* *την* *γην* *αυτων* ad Canaanis terrestris haereditatem remitti. β) hanc typi rationem habuisse, ostendendum. γ) quaenam sint antitypi partes, evolendum. δ) rationes, quibus inductus sit Servator, ut hoc modo sententiam exprimat, decla-

* Dans le nouveau Testament avec in notis enim ad Hammondum, editionis secundae emendatoris, ne ver-
des Remarques p. 15. Amst. 1703. bulo quidem repetit.
** Ipse IO. CLERICVS hanc postea opinionem videtur eruisse:

declarandum. Denique ex his integer orationis sensus colligendus est.

§. XXXIII.

Non aequae coniectura est, ut MALDONATUS, BARRADIVS alique opinantur, sed certitudinis omnimodae veritas, verbis Scruatoris ad Canaanis terrestribus haereditatem respici. Id ut pateat, tenendum I. Ex quo tempore Abrahamo eiusque Semini terrae addicta fuit haereditas, frequenti adeo usu inualuit haereditatis terrae commemoratio, ut in singulis fere scripturae V. T. paginis adpareat, ad pacionem hanc Abrahamiticam ubique se referens; ita, ut alio sensu haut occurrat, nec alia proinde ac haec excitari possit notio. GEN. XV. 7. 8. XXVIII. 4. EXOD. XXIII. 30. LEV. XX. 24. NUM. XIV. 24. XVIII. 20. XXI. 35. XXXIV. 2. 17. XXXVI. 2. DEVT. I. 21. II. 12. 31. III. 12. 20. IV. 1. 38. V. 31. 33. VI. 1. 18. VII. 1. VIII. 1. IX. 4. 5. 23. XI. 8. 10. 11. 29. 31. XII. 29. XVI. 20. XIX. 10. XX. 16. XXI. 1. 23. XXIII. 20. XXIV. 4. XXVIII. 21. 63. XXX. 5. 18. XXXI. 13. IOS. I. 15. XVIII. 3. IVD. XI. 22. XVIII. 9. I. PAR. XVI. 18. XXVIII. 8. II. PAR. VI. 27. ESDR. IX. 11. NEH. IX. 15. 22. 23. 24. PS. XXV. 13. XXXVII. 9. II. 22. 29. XLIV. 3. CV. 11. ES. XIV. 21. XXXIV. 17. LX. 21. LXI. 7. IER. III. 19. EZECH. XXXIII. 25. 26. XLV. 1. ZACH. IX. 4. II. Istam terrae haereditatem tam auide expectabat Iudaeorum natio, ut omnium fere in ore volaret, animisque tenacissime infixae haereret. In vnico Psalmo XXXVII. ex quo verba nostra desumpta sunt, vel quatuor omnino vicibus

v. 9. 11. 23. 31. commemoratur. Quia ex Iudeis ad Iudaeos loquebatur, aliam proinde vocibus subdicere potestatem non aequè valebat. III. Messias, Spes Israelis magnumque illud Abrahami semen, qui ad implendum factas patribus promissiones venerat, non ita praeterire poterat promissionem adeo eminentem, ut verbis iisdem, quibus enunciari alias consuevit, alicum prorsus adiungeret significatum. IV. Reliquas beatitudines verbis prophetis dum enunciauit Seruator, causa non subest, cur hoc loco neglexerit. Manifestum potius est ex ipsissimis Psalmi XXXVII. verbis, eum cum primis ad hanc Israelis expectationem attendisse. Ast in hoc Psalmo κατ' ἐξο-
24^o pactitiae istius haereditatis sit mentio. V. Iudaeorum libidine dum immane quantum peruerteretur sanctissima promissio, e re erat doctoris mundi, ut ab inquinamentis purgaret, et contrariam veri haereditis indolem declararet. Sic et in reliquis fecit legis et Prophetarum vindex.

§. XXXIV.

Extra oleas itaque vagantur Viri eruditi, qui in verbis κληρονομία γης γης, quae Deus coniunxit, pro lubitu separant. Non quaeritur, quid vox κληρονομία diuifim denotet: an per Hebraismum idem sit ac generatim *possidere*, ut VATABLVS * vult: an *possidere cum imperio* exprimat, ut GOD. OLEARIVS ** contendit: an *iure mancipii possidere*, quae GROTII sententia est ***: an *sine labore ac molestia possidere*, ut EPISCOPIVS * explicat. Hac opera superfedere possumus, ubi quid stylo scri-

* in Criticis Anglicanis T. IV. p. 135.

** in Obs. in Matth. Obf. XVII. §. V.

*** in Bibl. illustr. CALOVII ad h. l.

* OPP. T. II. p. 237.

scripturae coniunctim dicant istae voces *κληρονομησιον της γης* definiendum est. Nec difficile praeterea est intellectu, quod istiusmodi hoc loco significetur haereditas, quae ex dispositione testamentaria obtingit. Totidem enim verbis *δωσθησιν* vocat Deus GEN. XV. 18. *Hoc die pepigit Deus cum Abrahamo foedus testamentarium*, dicendo: *Semini tuo dedi terram hanc.* Vnde et Paulus ad ideam testamenti GAL. III. 15. prouocat. Haec si adtendissent Viri meritis et ingenio illustres, ad alienam de haereditate terrestri explanationem haut delapsi essent.

§. XXXV.

Canaanis haereditatem *typi* rationem habuisse, inuictis argumentis confirmatur. Nam 1) Fundamentum biblicum suppeditat Paulus HEBR. IV. 1. 11. ingressum in terram Canaanis imaginem sistens introitus in requiem regni coelorum. Et ne quis accommodationem dixerit, Dauidis adtendat verba, a Paulo excitata, quibus *typi* rationem diuinitus indigitatam demonstrat v. 6, 8. Accedit, quod et ex denominatione terrae requiei arcanam colligat Numinis sapientiam, qua ad Sabbatissimum populo Dei decretum respexerit. In argumentis tantummodo *illustrantibus* locum inuenit accommodatio: sed haec ex numero *probantium* sunt. 2) Typum agnouit Abrahamus, cui oblata est promissio, testante Paulo. Nam *fide*, quae hypostasis est sperandorum, *commoratus est in terra promissionis, veluti alienus in casulis habitando cum Isaac et Iacob, cohaeredibus promissionis eiusdem.* Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex et conditor Deus. HEBR. XI. 9. 10. 3) Ita egit cum Abrahamo, qui promisit, Deus, vt sublimius quid istis ymbribus depingi

depingi facile intelligeretur, testante Stephano ACT. VII. 5. *Et non dedit illi haereditatem in ea, ne vestigium quidem pedis: et repromisit illi se daturum possidendam, et semini eius post ipsam, cum non haberet filium.* 4) Per testamentum Deus Abrahamo haereditatis promissa pepigit, GEN. XV. 18. et sacrificio, quod mortem servatoris pingebat, gratiose accepto, confirmavit GEN. XII. 7. c. XIII. 14. 18. c. XV. 8. 9. quin et sigillum testamentarium circumcisionis sacramento appendit. c. XVII. 8. 14. 5) Accedit toties iterata terrae promissio, quam et iumento sanxit, GEN. XXVI. 3. 4. EXOD. XXXIII. 1. EZECH. XX. 6. quae certe Deo indigna forent, si nihil altius ac caducam agellorum quorundam, ex terra vanitati subiecta, possessionem sponderent. 6) Agnovit typum, qui terrestri inuolucro insit, prisca Israelitarum pietas: vnde in ipsa Canaanis possessione Canaanis haereditatem expectavit. PS. XXXVII. 9. 11. 29. 31. 7) Quod impii aequè possidebant, piorum absolucere haereditatem non valebat. Demas typum: et haec Deo promittente fuerint indigna. 8) Taceo orationis schemata, per integrum fere nouum testamentum, ad hanc haereditatis promissionem conformata.

§. XXXVI.

Antitypi partes varie adsignant viri eruditi. Alii ad regnum gloriae, alii ad regnum gratiae referunt. Nos vt accurate definiamus, tres eius partes principales constituitimus. I. Cansan emblema est beatitudinis inchoatae in regno Gratiae sub oeconomia meliorum promissionum. Ita describit ISAIA S c LX. 21. *Et ad populum tuum quod attinet: omnes illi IUSTI: in seculum possidebunt terram: quo fere remittit ad PS. XXXVII. 29. Eundem in modum c. LV. 17. vaticinatur: qui fiduciam in me reponit, haereditabit terram: cui totidem verbis respondet PS. XXXVII. 9. Quin et tempore beneplaciti Messiam in foedus populis*

populi ponendum annunciat, ad erigendam terram et distribuendam haereditatem c. XLIX. 8. Accedit illustris Prophetia IER. III. 19. Haec terra est melle fluens et butyro, ubertatem bonorum spirituum ubique referens. EXOD. III. 8. coll. IO. X. 1. Terra pacis per Christum PS. XXXVII. 11. coll. LVC. II. 14. terra requiei, finita nunc militia et requie per Christum animis parata, NUM. XIV. 23. coll. ES. XL. 2. MATTH. XI. 28. terra iustorum, per impunitam fidei iustitiam ES. LX. 21. coll. ROM. V. 1. Terra lehouae et locus, quem ad habitationem suam operatus erat HOS. XI. 3. EXOD. XVI. 17. coll. IO. XIV. 23. ROM. VIII. 11. Fidelium haereditas ACT. XXVI. 18. I. PETR. III. 9. EPH. I. 11. GAL. IV. 1. 7. eademque testamentaria HEBR. IX. 15. Hanc ingredimur per aquam baptismi, suffocato quidem Pharaone, sed pluribus adhuc debellandis hostibus. Id ipsum vicissim indicio est, non integrum ista regni gratiae felicitate absolui Canaanis typum. Hinc II. beatitudo regni gloriae pingit consummatam, post beatam analysin morientibus in Domino a mortis statim articulo paratam. Sic PETRVS describit, typum cum antitypo egregie conferens: In haereditatem immortalem, quae mori non amplius sinit ac illa; incontaminabilem, in qua non aequè polluitur, ut lustratio opus sit; immarcescibilem, in qua gloria nostra non amplius est ut flos foeni; conseruatam in caelis. I. PETR. 3. Hanc cogitavit Abrahamus, de terrestri haereditate minus sollicitus, sed coelestem anhelans HEBR. XI. 9-16. Eoque concedunt loca illustria MATTH. XXV. 34. I. COR. VI. 9. 10. EPH. I. 14. COL. III. 24. TIT. III. 7. Denique et III. Beatitudo consummatissima post resurrectionem mortuorum credentibus speranda, indigitatur. Hoc sensu martyres fidei ex populo veteris oeconomiae, docente PAVLO, non obtinuerunt promissionem haereditatis, quod Deus de nobis melius quoddam prouiderat, ne sine nobis consummarentur. Accedere nempe debebant et nouae oeconomiae haeredes: ideo mortuorum dilata est refuscitatio: HEBR. XI. 39. 40. Significanter admodum ad hanc haereditatis partem alludit Apostolus I. COR. XV. 50. Hoc autem dico, fratres, quod CARO ET SANGVIS regnum Dei ἀλλοτρίοι μὴ εἰσὶν HAEREDITATE consequi non valeant. Sic et noua dum post resurrectionem corporis descendit Hierusalem, vox coelestis exclamat: qui vincit, OMNIA haereditabit. APOC. XXI. 7.

§. XXXVII.

Rationes, quibus inductus sit seruator, ut hoc modo sententiam diceret, grauissimae subsunt. Etenim I) Haereditatem terrae carnalem magna tum animi impotentia expectabat populi, ad quamuis iniuriam inter calamitates publicas exardescens, ferocia; Opponit his seruator spiritum lenitatis, qualesque esse debeant, qui de haereditate patribus addita velint laetari, verbis Dauidicis declarat. II. Mansuetudinis legem impie peruerterant Pharisaei, contra quos indolem huius virtutis et necessitatem ex acerbissima eius cum haereditate desiderata connexionè, vindicat. III) Euangelio nihil magis obest ac animus mali impatiens; vnde quibus per multas tribulationes eundem est in regnum coelorum

coelorum, vt *ἡ Παροιμία* recipiant verbum ipſus implacandum, aduonet. IAC. I. 21. IV. Mansuetudo ex paupertatis ſpiritus proueniens, vniuerſale eſt Chriſtiani omnium temporum officium: quam eo fortius nouis regni coelorum ciuium commendat ſeruator, quo triſtior fuit Patrum, mansuetudinis defectu in deſerto exciſorum, interitus.

§. XXXVIII.

Mentem denique ſeruatoris hanc eſſe exiſtimo. Beati mites, qui leni ſunt animo; ex paupertatis ſpiritalis ſenſu affectibus temperantes, in prouidentia diuina placide acquieſcentes, nulla aemulatione inceſſi, ab omni contentione et ferocia alieni. Tales utique eſſe debent regni coelorum ciues, diuerſi plane a perditis ſaeculi exemplis. Iſtis conferetur pacto Abrahamitico filiis promiſſionis addita hereditas. Omnis generis benedictione ſpiritali in oeconomia meliorem promiſſionum cumulabuntur; beatitudine dum viuunt inchoata: ad beatas translati ſedes, regni coelorum gaudiis perfecte fruuntur; hereditatem tandem in reſurrectione mortuorum hereditabunt conſummatiſſimam.

CORRIGENDA.

p. 2. l. 6, a fine pro *licinia lege lacinas* p. II. pro *Sixtinus I, Sixtinus*.
p. 17. pro *ciusque I, orbisque*. *ibid*, *lin. ult.* pro *officii I, officio*.

RESPONDENTI
GRATIAM ET LAETA QVAECVNQVE
P R A E S E S.

Nolo laudi tuae hederaſ ſuspendere, *Suauiſſime Siebert*: neque chartae permittit anguſtia, vt ſim verbosior. Pauciſſimis dico quod Te diligam. Studii Theologici triennium in hac noſtra Academia ita peregiſti, vt induſtria et moribus compoſitis in exemplum eminueris. Theologiam dogmatico-polemicam, moralem, typicam, homileticam, caſuiſticam et Paſtorales, ſtudium hiftoriae eccleſiaſticae, inprimis vero ſacrae ſcripturae exegeſin, me praecunte, digna ſtudioſo Theologiae tractaſti opera: nec ſiue cathedram ſiue ſuggeſtum deſcenderim, tuam deſideraui praefentiam. Communis mihi tecum obrigit patria: quidni laeter? Maſte virtute Tua: augere gratia: excreſce in emolumentum eccleſiae: et digna olim refer induſtriae praemia. Amicos conciuſ meo nomine quam humaniſſime ſaluta. Scribeb. in Academia *Fridericiana*
Erlangenſi d. II. Septemb. MDCCL.

99 A 6970

ULB Halle

3

002 824 85X



Retro ✓







23

MANSVETI TERRAE HAEREDES

MATTH. V. s.

DISSERTATIO THEOLOGICA
CVIVS

SECTIONEM PRIOREM EXEGETICAM
ADIVVANTE DEO

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO

FRIDERICO

MARGGRAVIO BRANDENBURGI, BORVSSIAE

SILESIAE MAGDEBURGI CLIVIAE DVCE,
BVRGGRAVIO NORIMBERGAE, CAETERA CAETERA

DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO
PRAESIDE

PRORECTORE MAGNIFICO

CASPARO IACOBO HVTHIO

SS. THEOL. DOCTORE ET PROFESS. PVBL. ORDIN.

PAROCHIAE PALAEOPOLITANAE ANTISTITE

GYMNASIORVM ILLVSTRIVM BARVTHINI
ET ERLANGENSIS SCHOLARCHA

IN
ALMA FRIDERICIANA ERLANGENSI
DIE III. SEPTEBRIS MDCCL.

PVBLICAE TON ΘEOΛOΓOYNTON VENTILATIONI
EXPONIT

NICOLAVS MAXIMILIANVS SIEBERT

MOENO-FRANCOFVRTENSIS.

ERLANGAE, TYPIS IO. DITER. MICH. CAMERAKII, ACAD. TYPOGR.